

Syöpöpotilaan ravitseemus

© Heli Pyrhönen

laill. Ravitsemusterapeutti, MKS

10.2.2023

Syöpä ja ravitseminen

Syöpäsairaus

- voi aiheuttaa laihtumista, ruokahaluttomuutta tai muita syömiseen liittyviä ongelmia

Syöpäleikkaus

- saattaa vaikuttaa syömiseen, nielemiseen tai ruoansulatuskanavan toimintaan. Haavan paraneminen ja leikkauksesta toipuminen edellyttävät riittävää ravinnonsaantia.

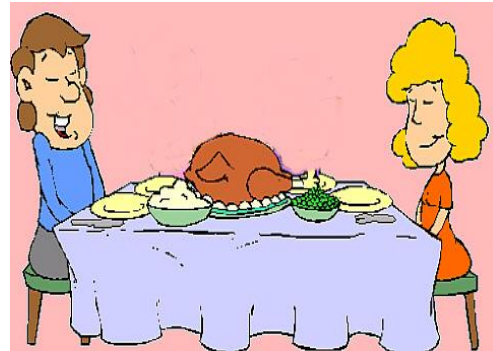
Syöpähoidot

- Hoitojen aikana voi esiintyä haittavaikutuksia, jotka hankaloittavat syömistä.

Vakava sairauden aiheuttamat tunteet voivat vaikuttaa ruokahuun

Ravitsemuksesta huolehtiminen

- Elämänlaatua
- Yleiskuntoa
- Ehkäistään vajaaravitsemusta

Ravitsemuksen rakennuselementit

IHMINEN /potilas

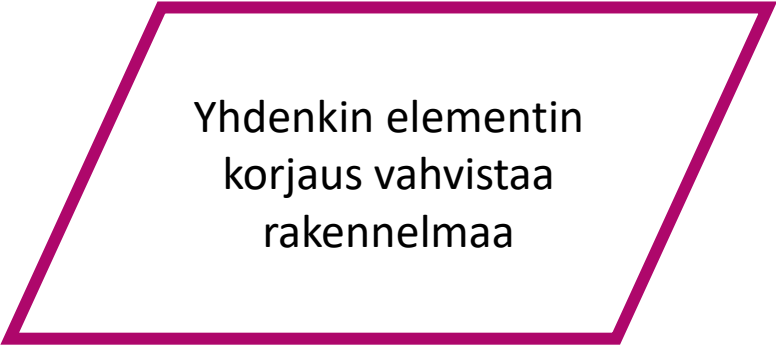
Fyysiset

- Suun ja hampaiston kunto
- Nielemiskyky
- Ruuansulatuskanavan toiminta
- Nestetasapaino
- Kivun hallinta/hoito
- Muut sairaudet ja niiden hoito
- Lääkitys
- Aistien toiminta
- Avun tarve ruokailussa & ruokatalouden hoidossa

Psyykkiset, sosiaaliset, taloudelliset tekijät

YMPÄRISTÖ

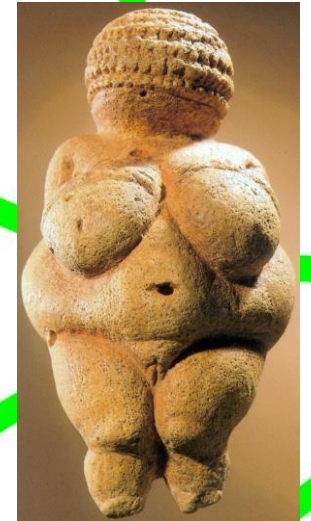
- Ruuan koostumus
- Ruoka-ainevalikoima / Ruokalista
- Kliinisten ravintovalmisteiden valikoima
- Ruokailuympäristö

- Terveystieteiden, Sosiaalipalveluiden ja Ruokapalveluiden henkilöstön tieto, taito ja asenteet sekä taloudelliset resurssit

Yhdenkin elementin
korjaus vahvistaa
rakennelmaa

Ravitsemustila

- Painon seuraaminen säännöllisesti hyvä tapa seurata ravitsemustilaa.
  - Esim. kerran viikossa
  - Painonlaskun ennaltaehkäisy on helpompaa kuin korjaaminen jälkikäteen
- Kaikille syöpäpotilaille NRS2002 vajaaravitsemuksen seulonta

Ravitsemushoidon keinoja

Vajaaravitsemusriski ->
Tehostettu ruokavalio, neuvonta
ravitsemusta estävien oireiden
hoito

Vajaaravitsemus ->
+täydennysravintovalmisteet,
letkuravitsemus, i.v.
ravitsemus

Ruokahaluttomuus ->
+syömistä haittaavien oireiden
tehokas hoito +lääkehoito esim.
pahoinvoinnineläke

Sarkopenia ->
proteiini + liikunta

Gerastenia ->
Ravitsemus + liikunta

Ravitsemushoidon tavoitteet kliinisen tilan mukaan

Kuratiivinen hoito

Elämää ylläpitävä ravitsemushoito

Tavoitteena riittävä ravinnonsaanti ja ravitsemustilan ylläpito joka mahdollistaa hoidot

Toimintatapa: käytetään kaikkia ravitsemushoidon keinoja

Palliatiivinen hoito

Elämänlaatua ylläpitävä ravitsemushoito

Tavoitteena ensisijaisesti elämänlaadun ylläpito ja toissijaisesti turvata riittävä ravinnonsaanti.

Toimintatapa: toteutetaan potilaan toiveiden mukaisesti, vaikka rav.saanti jäisi riittämättömäksi ja se jopa lyhentäisi potilaan elinaikaa

Saattohoito

Oloa helpottava ja oireita lievittävä ravitsemushoito

Tavoitteena lievittää oireita ja helpottaa oloa.

Toimintatapa: potilaan tahtoa kunnioittaen (oikeus myös kieltäytyä syömästä ja juomasta)

Ravitsemushoito
on elämänlaatua

Sopivasti energiaa ja ravintoaineita

- Riittävä energiansaanti on välttämätöntä syöpähoitojen aikana
- Energian puutteessa omaa lihas- ja rasvakudosta käytetään elimistön tarpeisiin. Tällöin ihminen laihtuu ja lihasvoima ja yleiskunto heikentyvät.
- Painonnousua voivat aiheuttaa ruokailutottumusten muutos, ”varmuuden vuoksi” syöminen, liikunnan vähentyminen ja ruokahalun kasvu kortisonilääkityksen aikana. Muutaman kilon painon noususta ei yleensä ole haittaa. Hoitojen aikana aktiivinen laihdutus ei ole suositeltavaa

Syömistä ja ravinnonsaantia voivat parantaa

- Ruokailuaikojen joustaminen ruokahalun mukaan: syödään silloin kun se tuntuu parhaalta, vaikka yöllä.
- Pienikokoiset ateriat tavanomaista useammin, esimerkiksi 6-7 kertaa päivässä.
- Ylimääräiset välipalat (esim. aamupäivän välipala, myöhäisiltapala, yöpala).
- Naposteltavat välipalat (esim. kuivatut hedelmät, pähkinät ja mantelit).
- Mieliruokien syöminen.

Syömistä ja ravinnonsaantia voivat parantaa

- Usean ruokalajin tarjoaminen pieninä annoksina samalla aterialla. Jälkiruuat.
- Runsaasti energiaa sisältävät juomat: smoothiet, pirtelöt, maito ja piimä, mehukeitot, nektarit ja täysmehut.
- Ruokaa voi rikastaa, esim. rasvalisät, juusto, kananmuna
- Kylmät ruoat (leipä, karjalanpiirakka, leikkeleet, kahvileivät, maitovalmisteet, marjat ja hedelmät).
- Liikkuminen raittiissa ilmassa ennen ruokailua ja ruokailutilan tuulettaminen.
- Mukavat ruokahetket, ruokaseura, ruokailu kodin ulkopuolella

Riittävästi nestettä

Nesteen tarve 30-40 ml/kg/vrk,
ellei rajoituksia tai huomattavia
menetyksiä

Hiilihydraatit

- Elimistön ensisijainen energian lähde.
- Täysjyvävilja, täysjyväleipä ja -puurot, täysjyväpasta ja –riisi hyviä kuitulähteitä, nostavat verensokeria hitaasti ja edesauttavat suolen toimintaa
- Marjoissa ja hedelmissä on myös runsaasti kuitua
- Kuitupitoiset tuotteet sisältävät vitamiineja, kivennäisaineita ja terveydelle hyödyllisiä muita aineita, kuten marjojen flavonoideja

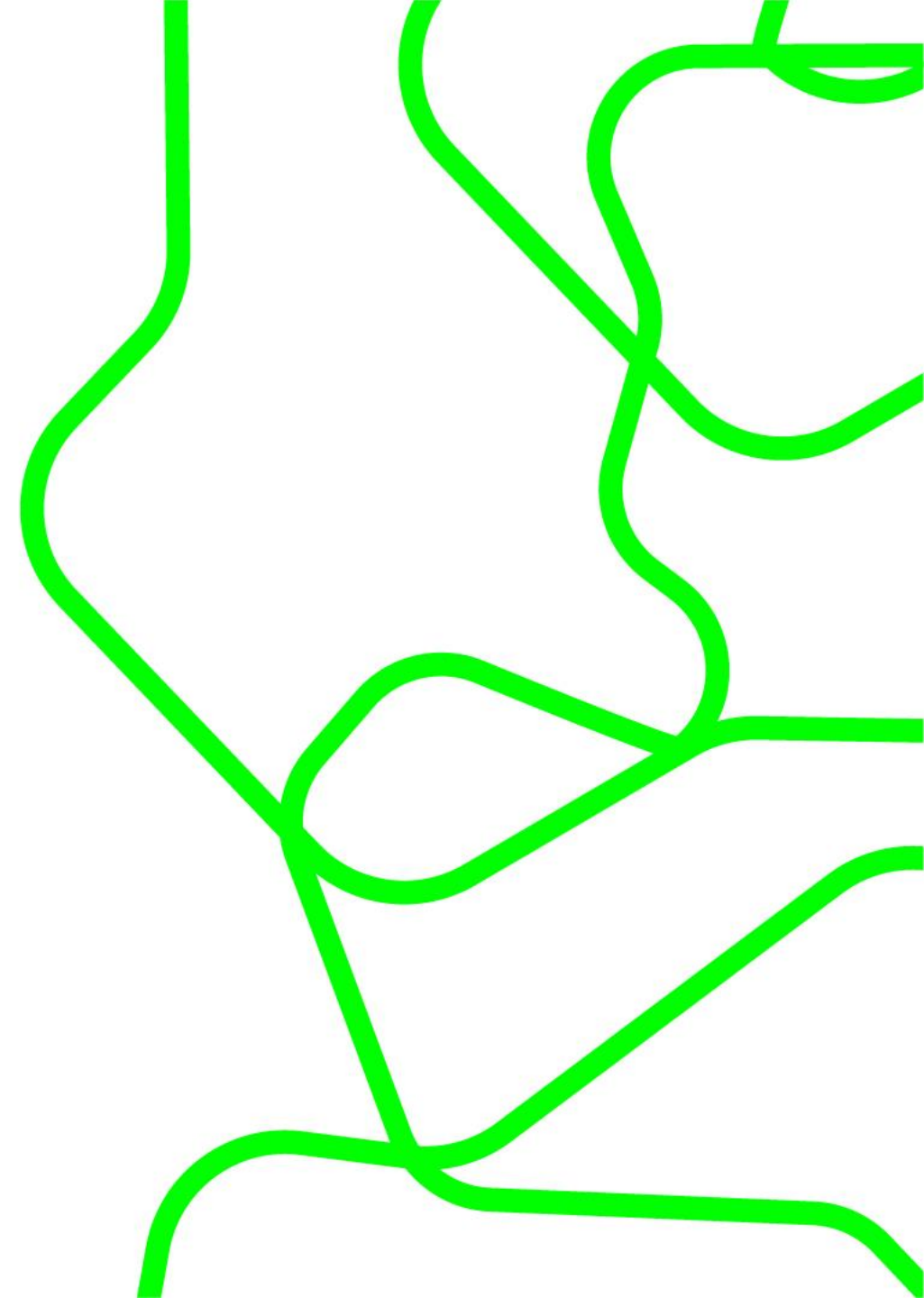

Rasva

- Energianlähde 9 kcal/g
- Solukalvojen ja hormonien rakenneosia
- Välttämättömät rasvahapot
- Pehmeän rasvan riittävä saanti tukee mm. vastustuskykyä, verisuoniston eheyttä, kudosten uusiutumista, ihon elastisuutta...

Valitse pehmeää rasvaa

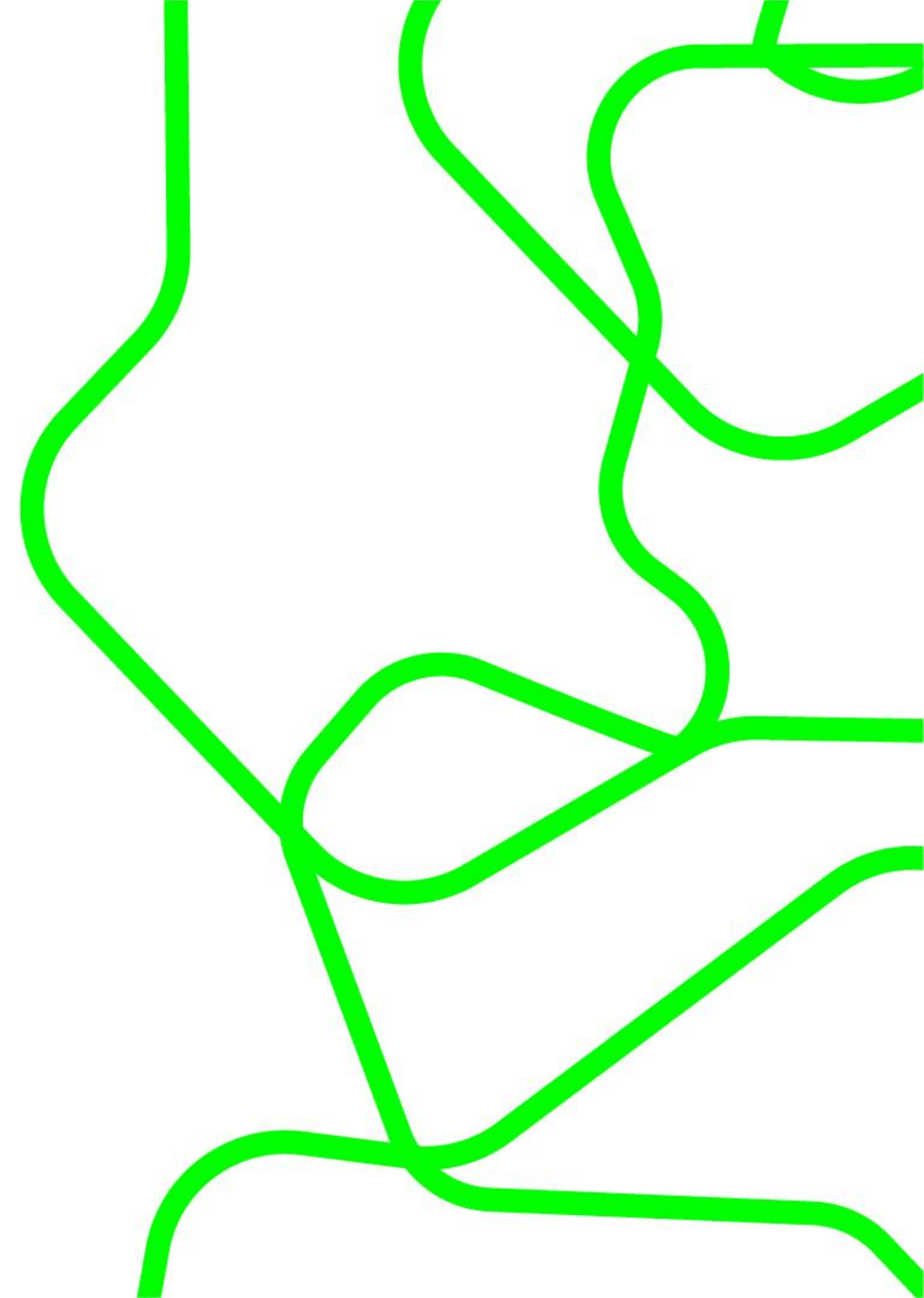
Leivälle kasvirasvapohjainen levite,
suosi kasviöljyjä

Proteiini

- Tarvitaan solujen ja kudosten rakennusaineiksi ja uusiutumiseen.
- Proteiinin puutteessa mm. lihakset heikentyvät, haavojen paraneminen hidastuu
- Liian suuresta proteiinimäärästä ei ole hyötyä.
- Sairastaessa ja ikääntyessä proteiinia tarvitaan aiempaa enemmän

Proteiini

Saantisuositus

- Syöpäpotilaille 1,3-1,5 g/kg
- Yli 65v 1-1,5g/kg

Kg	1 g/kg	1.25 g/kg	1.5 g/kg
55	55	69	82
65	65	81	98
75	75	94	112

Yksi annos sisältää 7-8 grammaa proteiinia.
Nauti proteiinipitoisia ruokia päivittäin vähintään 10 annosta.

Maito / piimä 2 dl	Jogurtti 2 dl	Maustamaton maitorahka vajaa 1 dl (80 g)	Raejuusto 5-6 rkl (50 g)
Kypsytetty juusto 3-4 viipaletta (30 g)	Täyslihalleikelle 3-4 viipaletta (40 g)	Leikkelemakkara 6-8 viipaletta (80 g)	Keitetty kananmuna 1 kpl (60 g)
Kypsä liha * 3 rkl (25-30 g)	Kypsä kala 4-5 rkl (40-50 g)	Kypsä broileri * 3 rkl (25-30 g)	Grillimakkara / nakki 2 nakkia tai ½ makkara (50-75 g)
Pavut ja linsit 1,5 dl (100 g)	Pähkinät 4 rkl (40 g)	Lihahyytelö 3 viipaletta (á 25 g)	Maksamakkara 4-5 viipaletta (á 15 g)

* Vähärasvainen, luuton liha

Täydennysravintojuomat -apteekki

- Mehumaiset 85-150 kcal/dl (rasvaton),
- Pirtelömäiset 100-320 kcal/dl (täydellinen ravintosisältö)
- Kerta-annos voi olla ryyppy-lasillinen, kylmänä **veden kanssa** nautittuna
- Suuri ravintotiheys, pieni annoskoko
- Myös lusikoitavia vaihtoehtoja
- Sairaus- ja ikäryhmittäin omia valmisteita: esim. lapset, ikääntyneet, painehaavat, keuhkosairaudet, munuaissairaudet

- Kela korvattavuus rajoitettua. Aikuisilla ravintoaineiden, lähinnä rasvojen vaikeat imeytymishäiriöt (601) (mahalaukun, haiman, maksan ja sappiteiden tai suoliston sairauksien, tulehdusten tai leikkausten jälkitilat)

Täydennysravintojuomien käyttö

- Usein maku parhaimmillaan kylmänä
- Voi laimentaa vedellä, kivennäisvedellä tai maidolla, kermalla
- Jäädymällä saa raikasta mehujäätä tai jäätelöä
- Eri valmisteiden maut ja koostumukset vaihtelevat – kokeilemalla löytyy mieluisin, makuja voi sekoittaa keskenään, vaihdella
- Voi käyttää kastikkeena, esim. vaniljanmakuinen juoma
- Neutraalin makuinen ruuanvalmistuksessa (puurot, keitot, smoothie, munakas, letut, perunasose)
- Pirtelön tai smoothien pohjana
- Välipalaksi, jälkiruuaksi
- Marjajuoma: 1 dl marjoja, 2 dl vaniljan makuista täyd.rav.juomaa (+jäätelöä tai rahkaa)

Jos paino laskee $\frac{1}{2}$ kg viikossa (2 kg/kk)

+ Pirtelömäinen täydennysravintojuoma 2dl 400 kcal, 20 g prot.

+ Mehumainen juoma 2dl 300 kcal, 11 g prot.

• **YHTEENSÄ** 700 kcal/vrk, 31 g proteiinia,

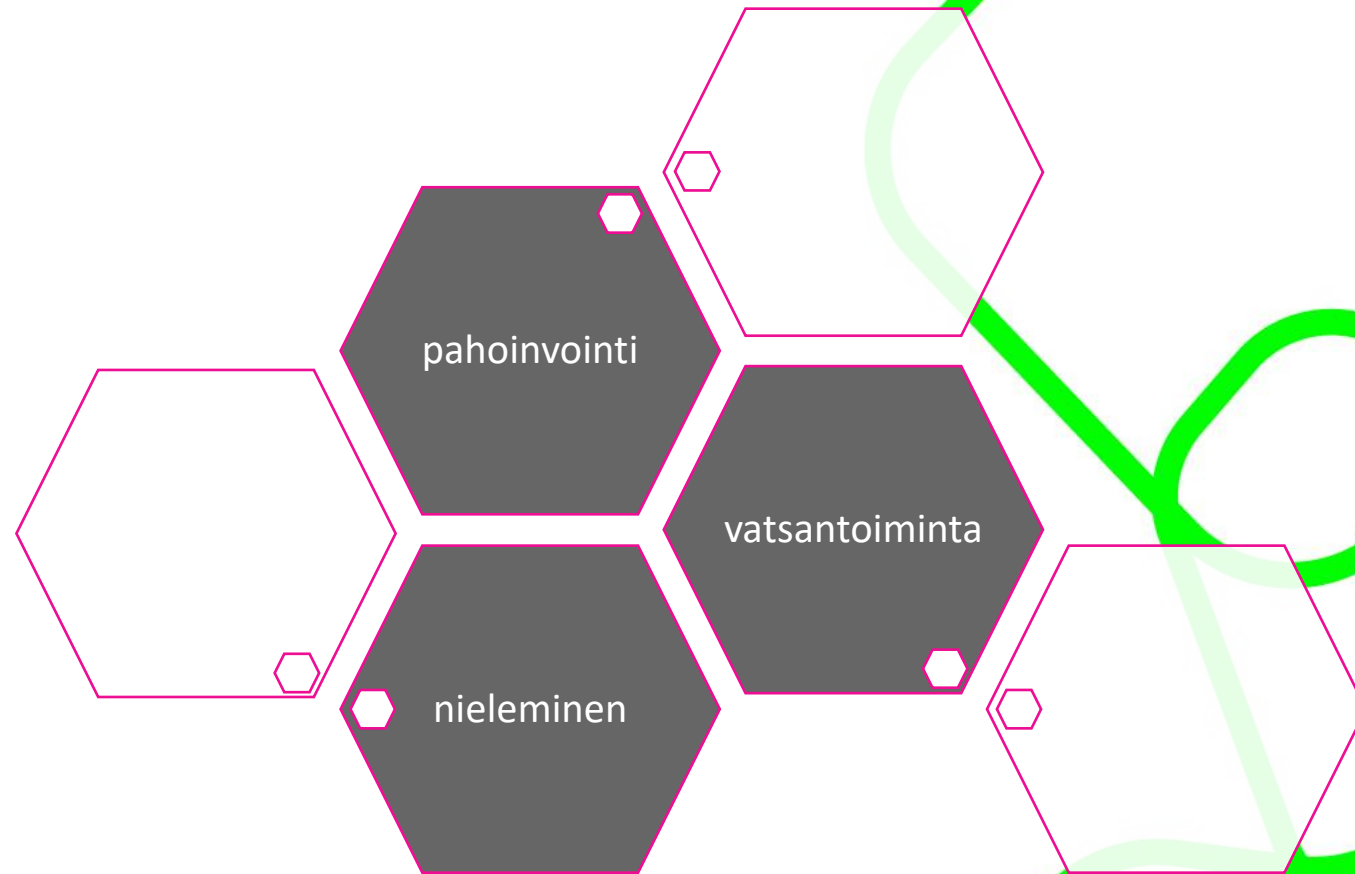

Jos paino laskee 1 kg viikossa (4 kg/kk)

- + 3 pulloa/vrk Pirtelömäinen täydennysravintojuoma 2dl 300 kcal, 18 g prot.
yhteensä 900 kcal, 54 g proteiinia,
- + Rasvaemulsio energialisä 3x30 ml, 360-450 kcal
- **YHTEENSÄ** vähintään 1260 kcal/vrk, 54 g proteiinia

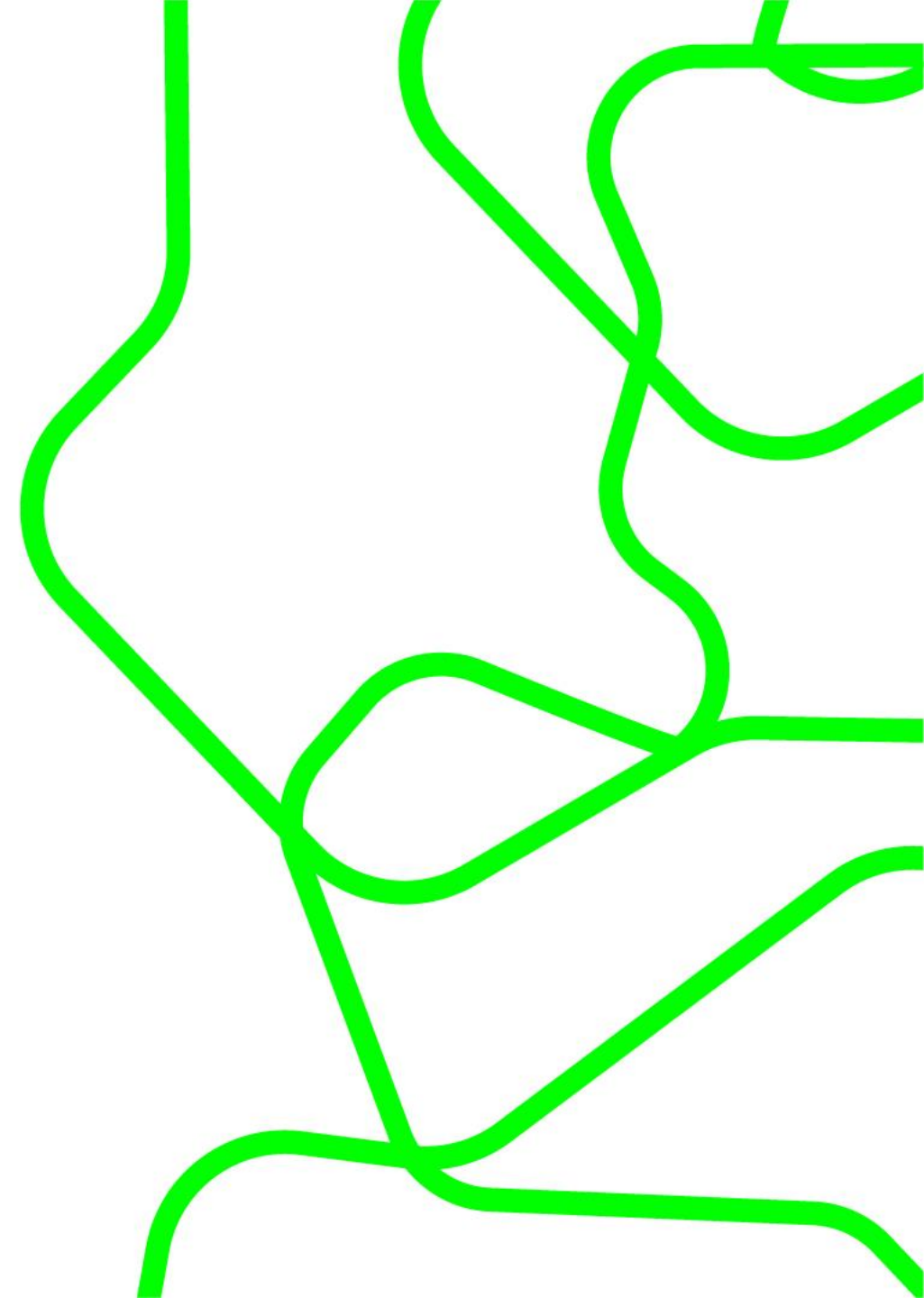

Entäs kun on ongelmaa...

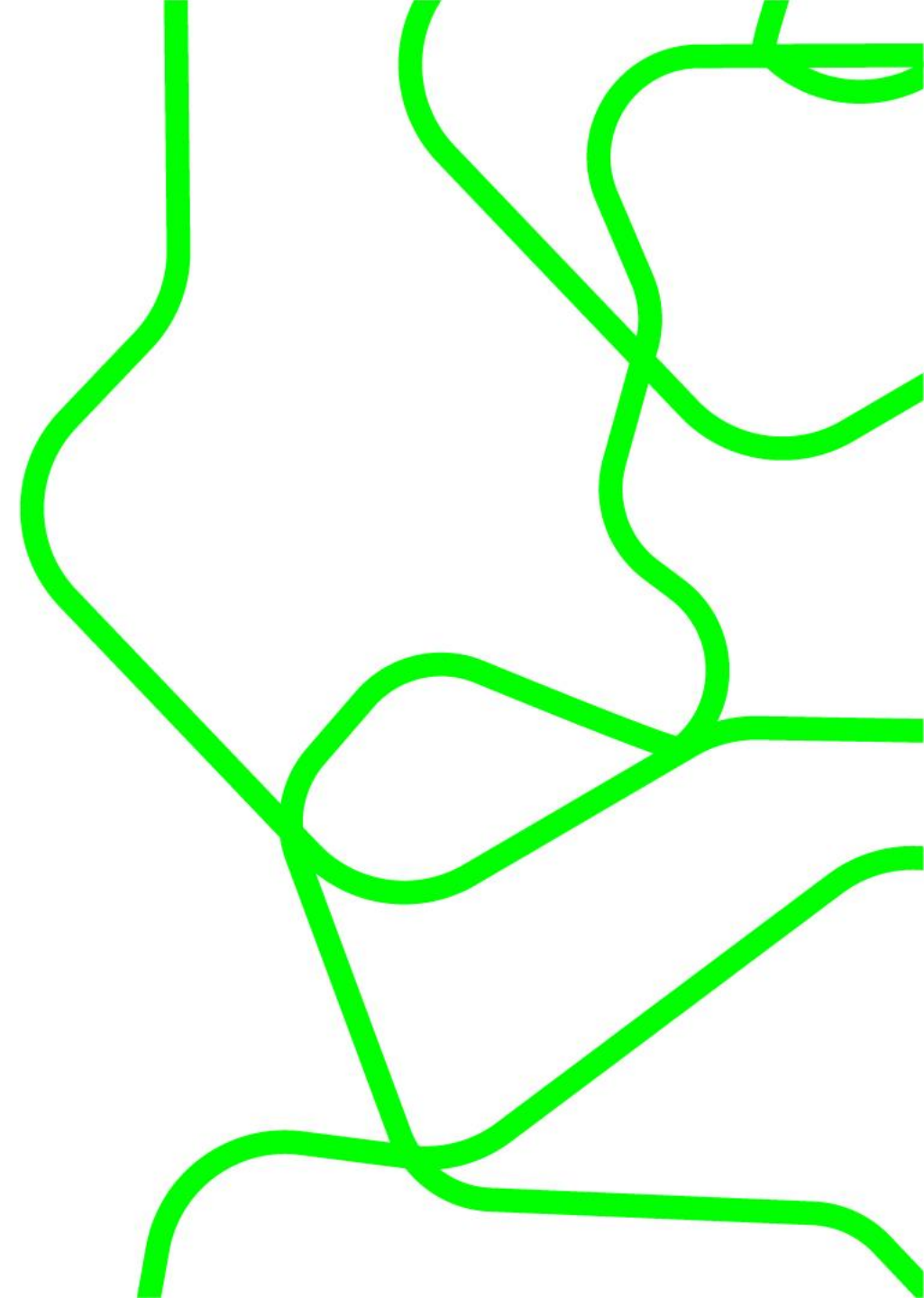
Nielemisvaikeudet

- Monta pientä ateriaa/vrk, tehostettu ruoka
- Ruoka huoneenlämpöisenä
- Pehmeä tai sosemainen ruuan rakenne, sakeat nesteet
  - Sakeuttamisaineet
  - Sileä sosemainen ruoka
- Oikea syömisasento
- ...Potilas saattaa kertoa, että pystyy nielemään, mutta käytännössä vain nesteitä (jolloin E-saanti ehkä vain <50% tavoitteesta)

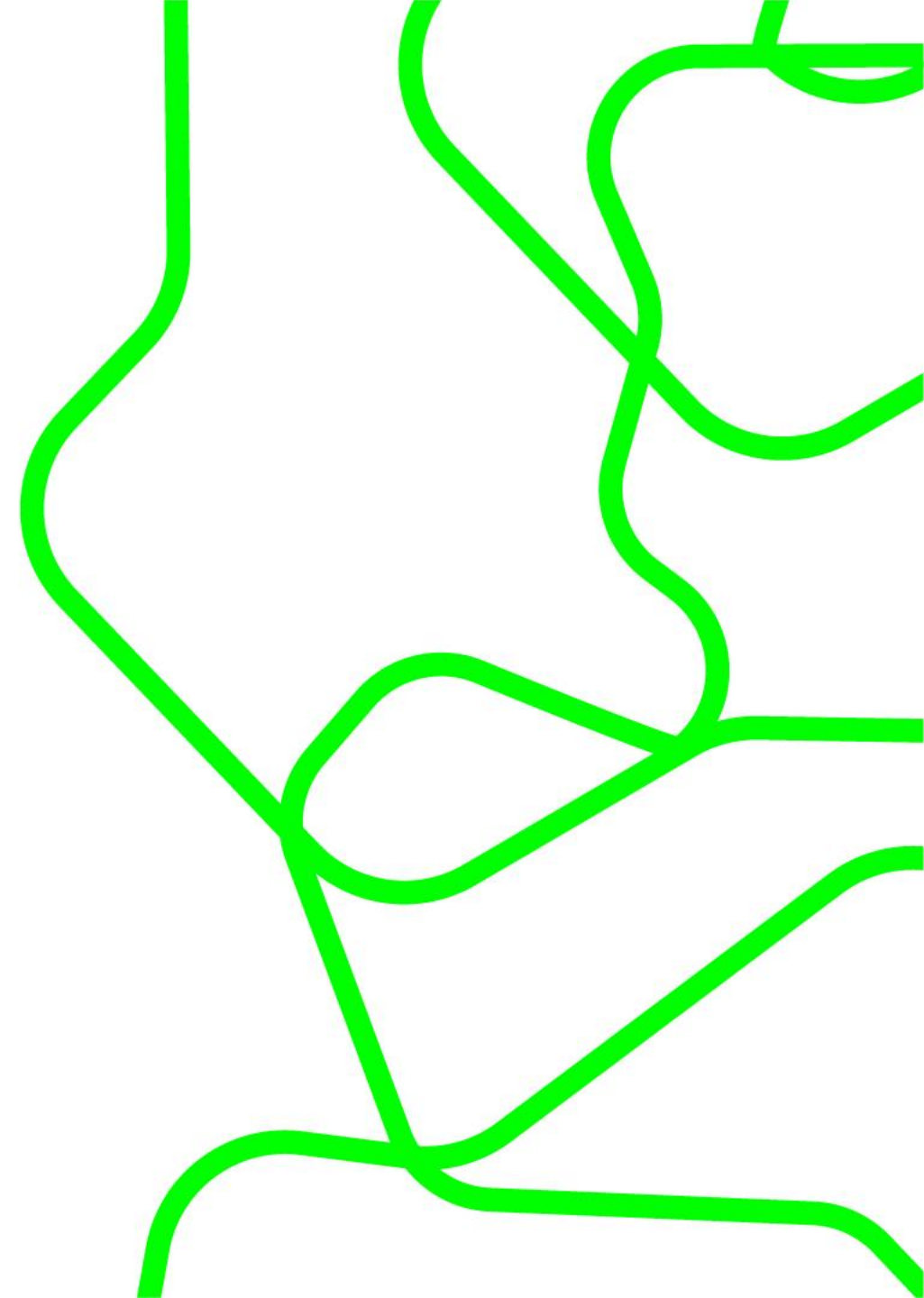
Kipeää suu

- Suu kuivuu ja makuaisti heikkenee
- valinnat:
  - nestemäinen, sosemainen, pehmeä ruoka?
  - runsaasti kastiketta kiinteän ruuan kanssa?
  - jäähtyneenä ruoka ärsyttää vähemmän
  - ruuan hapottomuus, vähäsuolaisuus ja mausteettomuus auttaa
  - ruokaöljy suun limakalvoille
- puuduttava suuvesi, kipulääke ennen syömistä

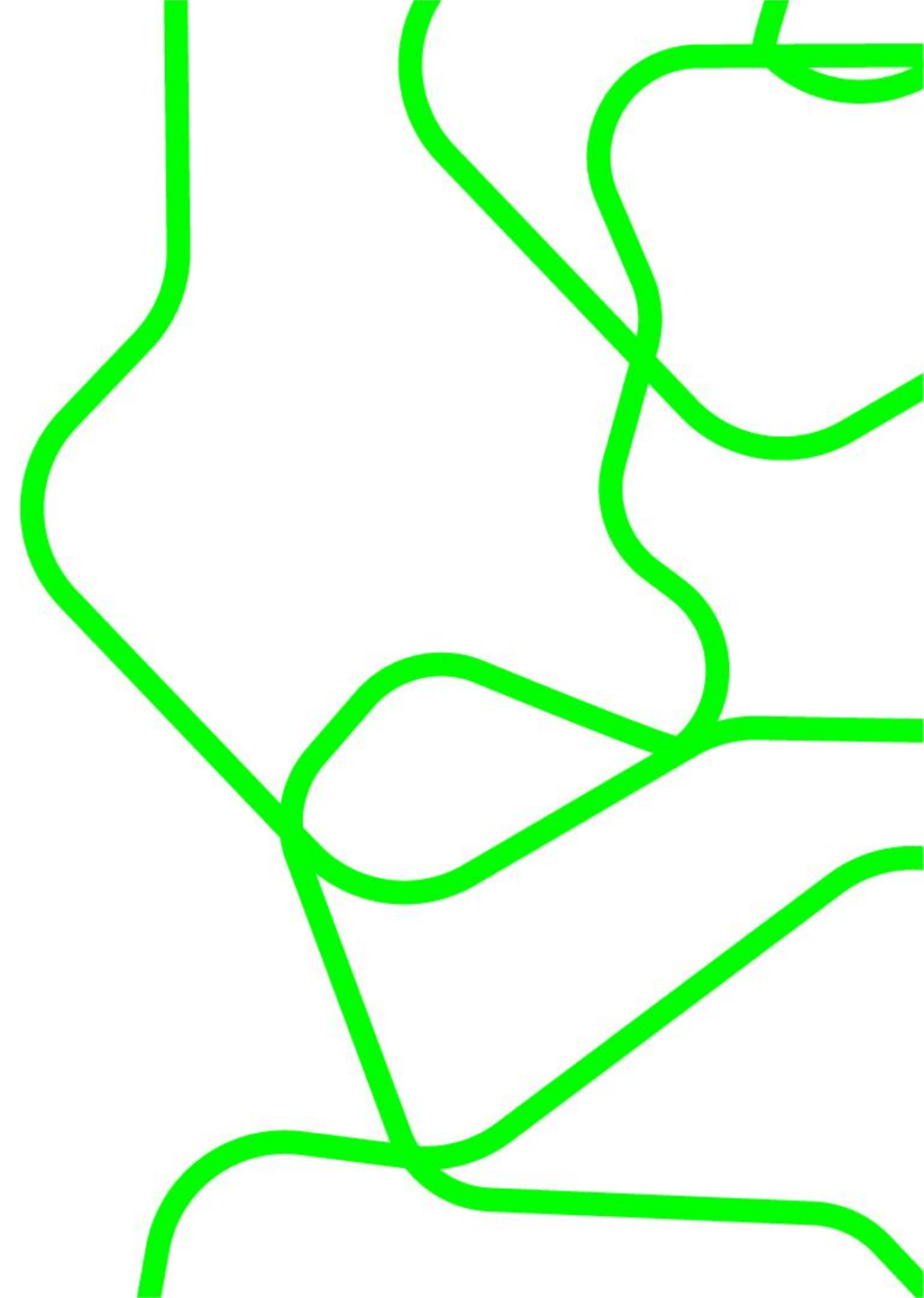
Ruokahaluttomuus

- säännöllinen ateriarytmi
- ruokahalua vastaavat annokset
- mieliruuat, kaunis tarjoilu
- kiinteä ruoka ennen juomia - ruokajuoma 20-30 min. aterian jälkeen
- Täydennysravintovalmisteet
- Jos maku/hajuaistin muutokset, minimoidaan ruuan ärsykkeet
- ruuanvalmistusapu, ruuan rikastaminen, aperitiivit...

Pahoinvointi

- Säännölliset pienet ateriat
- hidas ruokailu, huolellinen pureskelu
- viileät juomat miel. tunti ennen/jälkeen ruokailun
- kuivat ruuat: näkkileipä, keksit, korput
- tuoksuttomuus
- ruokalepo: puoli-istuvassa asennossa ruokailun jälkeen

Syöpäpotilaan ravitsemushoito on yhteistyötä.

Suunnitellaan yksilöllisesti, asetellaan tavoitteita muuttuvien tarpeiden mukaan.

Paljon on mahdollisuuksia vaikuttaa!

Carl Warner

Kiitos !